

Z PRZESZŁOŚCI
ŁEMKOWSZCZYZNY

Mojemu synowi Michałowi

*Foundation for the Development
of Polish Agriculture
Fundacja na Rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa*

Zofia Szanter

Z PRZESZŁOŚCI ŁEMKOWSZCZYZNY

Dzieje
Przysłopia i Nowicy

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2013

Redakcja i korekta: Dorota Kassjanowicz

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Zdjęcie na pierwszej stronie okładki przedstawia gospodarza Izby Żywej Kultury, Stefana Romanyka, w zabytkowym warsztacie łyżkarskim przy struganiu łyżek. Zdjęcie ikony ze św. Paraskewią (XVII w.) na czwartej stronie okładki pochodzi z cerkwi św. Paraskewii w Nowicy.

**Foundation for the Development
of Polish Agriculture**

**Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa**

Publikacja finansowana ze środków Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

Copyright © by Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Warszawa 2013

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2013

ISBN 978-83-7383-647-1

Praca nagrodzona w IV edycji konkursu „Polska wieś – dziedzictwo i przyszłość” w kategorii prac prezentujących dorobek kulturowy kraju i regionu, opisujących inicjatywy lokalne, dziedzictwo historyczne wsi oraz ilustrujących przykład sukcesu w rozwoju polskiej wsi

Prezentowane w publikacji opinie wyrażają poglądy autorów i nie muszą być zbieżne z oficjalnym stanowiskiem FDPA

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa
ul. Gombrowicza 19, 01-682 Warszawa
e-mail: fdpa@fdpa.org.pl; www.fdpa.org.pl
tel. 22 864 03 90, 22 834 20 02; fax: 22 864 03 61

Wydawnictwo Naukowe Scholar
ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa
tel./fax 22 828 93 91; 22 828 95 63; 22 826 59 21
dział handlowy: jak wyżej wew. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)
Druk i oprawa: KM Druk, Łódź

Spis treści

Przedmowa	11
Od autora	15

CZĘŚĆ I

Rozdział 1

Początki: najdawniejsze dzieje	19
Nadanie dorzecza górnej Ropy Gładyszom	19
Użytkowanie terenów górskich przed zasiedleniem	21
Osadnictwo kultury wołosko-ruskiej	25
Początki kultu religijnego i świątyń we wsiach kultury wołosko-ruskiej	29
Nowe wsie w strukturze terytorialnej Cerkwi prawosławnej w Rzeczypospolitej	30
Unia brzeska i jej reformy	32
Początki Nowicy i Przysłopia	34

Rozdział 2

Nowica i Przysłop w czasach I Rzeczypospolitej	40
Nowica	40
Właściciele Nowicy i najstarsze informacje o jej wielkości . .	40
Zarządzanie kresem klimkowskim	42
Życie w Nowicy w XVII i XVIII wieku	48
Struktura przestrzenna i wielkość wsi	69
Bogactwa naturalne	79
Zabudowania i gospodarka	85
Popostwo w Nowicy	92
Właściciele Przysłopia i najstarsze informacje o jego mieszkańcach i wielkości	101
Popostwo w Przysłopiu	104

Rozdział 3	
W zaborze austriackim	107
Rozwój demograficzny Nowicy i Przysłopia w nowym organizmie państwowym	108
Nowiczanin w końcu XVIII i w XIX wieku	109
Reorganizacja struktur kościelnych	111
Wspólna parochia Nowicy i Przysłopia	111
Środowisko parochów na Łemkowszczyźnie w końcu XIX wieku	115
Szkoła	117
Konieczność samookreślenia: rusofile i narodowcy	121
Pierwsza wojna światowa	124
Rozdział 4	
W dwudziestolecie międzywojennym	129
Problem analfabetyzmu	129
Krzepnięcie świadomości politycznej – ruch rusofilski	132
Agitacja ukraińska i ścieranie się orientacji politycznych	133
Parochia w Nowicy	135
Mieszkańcy Nowicy i Przysłopia w okresie międzywojennym	138
Rusini	138
Żydzi	139
Cyganie	144
Zabudowa wsi i gospodarka w okresie międzywojennym	147
Struktura przestrzenna wsi	148
Gospodarka	151
Domy mieszkalne – chyże	154
Budynki	154
Budynki wielofunkcyjne	157
Dachy	159
Wnętrza	161
Piece	162
Magia domu	167
Umeblowanie	170
Tradycjonalizm	173
Walory tradycyjnego budownictwa	173
Ganki	174
Dodatkowe budynki gospodarcze i otoczenie domów mieszkalnych	174

Rozdział 5	
W czasach II wojny światowej	178

Rozdział 6	
Wysiedlenia ludności łemkowskiej	182
„Repatriacja” na Ukrainę 1944–1946 (ok. 65–70% ludności)	182
Akcja „Wiśła” 1947 (ok. 30–35% ludności)	185
Po wysiedleniach	198

CZĘŚĆ II

Rozdział 1	
Pamiętki przeszłości i dziedzictwo niematerialne	202
Krzyże i kapliczki przydrożne	202
Cmentarze wiejskie	207
Cmentarze z I wojny światowej	212
Świątynie	219
Cerkiew św. Paraskewii w Nowicy	221
Cerkiew w Nowicy w XIX i XX wieku	226
Cerkiew św. Michała Archanioła na Przysłopiu	232
Kaplica Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Nowicy	245

Rozdział 2	
Czasy współczesne	248
Remont cerkwi na Przysłopiu	248
Szkoła	257
Sarepta	260
Pomnik Bohdana Ihora Antonycza	261
Warsztaty Ikonopisów i Spotkania Teatralne Innowica	263
Chaty Szymczyka – Nowica 8 i Nowica 9	266
Magurycz – Nowica 13	268
Wczoraj i dziś. Izba Żywej Kultury – Nowica 4	269

Bibliografia	279
------------------------	-----